

Nr 76.

Av herr **Gabrielsson**, om *avvägbringande av ändring i kontrakten med vissa innehavare av kolonat å kronoparkerna i Norrland och Dalarna.*

När riksdagen första gången fattade beslut om kolonisation och bebyggelser å de norrländska kronoparkerna efter andra grunder än förut gällande, skedde detta under en tid, då högkonjunktur och synnerligen onormala förhållanden rådde. Största bekymret var då, hur man skulle få tillräckligt med arbetskraft å de avlägset liggande kronoparkerna för att vederbörande skogsförvaltning på ett rationellt sätt skulle kunna tillvarata naturtillgångarna i de stora skogsvidderna. Det var därför också som villkoren mot vad som förut varit gällande blevo rätt så generösa och man väntade ett stort uppsving i den norrländska kolonisationen. Riksdagen gick då även in för en alldeles ny princip, nämligen att staten själv skulle uppföra byggnaderna å kolonaten, ett förhållande, som jag vid den förberedande utredningen motsatte mig och som riksdagen för övrigt sedermera frångått. Emellertid anser jag, att hela grundförutsättningen för hela kolonisationen eller varför man skulle låta folk bosätta sig på så avlägset liggande trakter numera bortfallit, då domänstyrelsen icke anser sig behöva den arbetskraft, som vid upplåtelsen ansågs behöfelig. När statens kolonisationsnämnd för Kungl. Maj:t framlade sina förslag till bosättning å de olika områdena, åtföljdes dessa av beräkning hur mycken arbetskraft, som behövdes å de olika områdena, och sedan beslöt riksdagen att låta så många familjer bosätta sig där, som för en längre tid framåt, eller till dess kolonaten kommit i det skick, att familjen därifrån hade sin huvudsakliga bärning, — hade tillgång till arbetsförtjänst å den omgivande kronoparken.

Nu har lågkonjunktur inträffat, och gallringsvirket, som vid upplåtelse-tiden stod högt i pris, har nu knappast något rotvärde. Domänstyrelsen utför inga nämnvärda kulturarbeten på skogarna i lappmarken, och kolonisterna sitta på sina kolonat utan arbetsförtjänst.

De så kallade frihetsåren hava gått till ända, och kolonisterna skola börja erlægga lega för sina kolonat. Till kolonisationsnämnderna hava inkommit en mångfald av skrivelser, där kolonisterna begära uppskov med betalning eller förklara sin oförmåga att kunna betala någonting alls, då de sakna nödig arbetsförtjänst.

Då uppställer sig frågan: Vad är att göra? Och att något måste göras är självklart. Anskaffande av arbetsförtjänst anser jag domänstyrelsen med någon god vilja skall kunna göra.

Vid fjolårets riksdag framlade regeringen ett förslag till ny skogslag för lappmarken, som förordats av domänstyrelsen, där den enskilde skogsägaren ålades att sörja för skogens återväxt i den mån han genom större avverkning finge tillgodogöra sig det samlade skogskapitalet. Staten själv har från de stora skogsområdena i lappmarken exploaterat skog för många miljoner kronor men anser sig inte ha skyldighet att sörja för återväxten.

På en av kronoparkerna, nämligen Gunnarn i Stensele, med ofantliga skogsområden sitta ett tjugutal kolonister, och ehuru där finnas stora områden försumpade marker, som borde löna sig att utdika, anser sig domänstyrelsen icke hava råd att igångsätta arbete å parken, utan måste kolonisterna därstädes söka sig till vägarbeten, belägna 3 à 4 mil från kolonisationsområdet. Åtminstone var så förhållandet, när jag sistlidna höst besökte kolonisationsområdet å kronoparken Gunnarn.

Om jag sålunda utgår från att domänstyrelsen skall ordna om arbetsförtjänst åt de kolonister, som nu finnas bosatta å kronoparkerna, så är därmed den viktigaste frågan av hela problemet löst. Återstår sedan vad man skall vidtaga för åtgärder, för att kolonisterna skola kunna åläggas fullgöra sina enligt kontraktet åtagna skyldigheter. Jag anser då en undersökning och omvärdering av å kolonaten för statens räkning uppförda åbyggnader nödvändig. Som jag tidigare framhållit, rådde vid tiden för den allt för hastiga försökskolonisationen synnerligen onormala förhållanden. Enligt det av kolonisationskommittén till riksdagen år 1922 avgivna betänkandet (sid. 58) har kostnaderna för de av staten uppförda så kallade förstahandsbyggen åren 1918—1921 i vissa fall uppgått till 8,200 à 9,500 kronor. Jag har genom samme byggmästare, som då var anställd hos statens kolonisationsnämnd, låtit verkställa en kostnadsberäkning, och liknande byggnader kunna nu uppföras för 3,675 kronor. Vid upplåtelsen har värdet för statsbyggen nedskrivits till 5,000 kronor. Detta överstiger likväl det pris, varmed byggnaderna nu kunna uppföras, med 1,325 kronor.

Kommer man så till dem, som med ett byggnadslån av 4,500 kronor uppfört åbyggnaderna själva, så förekommer ej sällan, att dessa dragit en kostnad av 11- à 12,000 kronor. Att märka är, att de byggnader, som uppfördes av staten, icke voro på långt när färdiga, utan ålåg det kolonisten att fullborda desamma. Efter gjorda beräkningar kunna dessa självbyggare nu uppföra liknande åbyggnader för 5,500 kronor. Härav framgår, att de kolonister, som uppfört sina byggnader under kristiden, ha fått nedlägga ett avsevärt större eget eller upplånat kapital på kolonaten, än vad fallet blivit vid senare upplåtelseid. Om nu kolonisten skall åläggas förränta och amortera en skuld, som inte finnes motsvarighet i värde bakom, förstår man därav svårigheten att till kolonister få verkligt dugligt folk med förutsättning att klara sig. Jag

anser därför nödvändigt att värdena å de av staten uppförda byggnaderna nedskrivs till det verkliga värdet och icke till de kristidsvärden, som blivit åsatta desamma. Beträffande de, som uppfört sina byggnader själva med hjälp av byggnadslån, bör även tagas i övervägande, huruvida icke en del av lånet bör avskrivas.

Den odlingsbara jorden har vid kolonatets upplåtelse åsatts ett värde av 60 kronor per hektar, detta oavsett om marken är bättre eller sämre, eller om kolonatet ligger å Abmoberget i Sorsele eller vid någon välbelägen trakt vid järnvägen, ett förhållande, som jag anser oriktigt. Kolonisten har att å det åsatta värdet erlægga lega efter 3,6 %, men då så olika förhållanden förefinnas å de vitt skilda områdena, anser jag, att marken skall åsättas värde efter olika godhetsgrader samt att hänsyn måtte tagas till kolonatets belägenhet.

Vid en resa, som jag sistlidna höst hade tillfälle göra, besökte jag de flesta kolonisationsområdena i Västerbottens läns lappmark och kom då till den bestämda uppfattningen, att här måste med det snaraste vidtagas åtgärder. Det var glädjande se, att en del hade lyckats förträffligt och även voro nöjda med sin tillvaro, och vi kunde då liksom så många gånger förut konstatera, att möjligheten till framgång är mest beroende av kolonisten själv och hans hustrus förmåga att klara sig, men då dylika företeelser icke äro regel, måste man tillse att även de andra och mindre duktiga familjerna erhålla möjlighet till existens.

Jag har därför tänkt mig, att en undersökning å samtliga kolonat bör verkställas av opartiska personer, som åsätta de av staten uppförda åbyggnaderna det värde, efter vilket kolonisten skall erlægga lega, samt den lösen-summa, som skall betalas vid förvärv av kolonaten, att odlingsmarken likaledes åsättes det värde, den i verkligheten har, att det tillses att kolonat, som äro utlagda på sådan oduglig mark, att de för framtiden icke böra bibehållas, måtte nedläggas, att kontrakten med kolonisterna ändras därhän, att kolonist, som så önskar, blir löst från kolonaten, samt att staten vid första arrendeperiodens slut icke kan åläggas inlösa kolonatet till de kristidsvärden, som kolonisterna eventuellt beräknas hava nedlagt å kolonatet.

Sedan man efter en nyuppskattning av kolonatens värde (ett förhållande som borde varit verkställt, när statens kolonisationsnämnd överlämnade kolonaten till länsnämnderna), åsatt dessa en lösen-summa vid överlåtelse, som står i förhållande till verkliga värdet, tror jag någon risk för att släppa sådana kolonister, som vilja lämna sina kolonat, icke förefinnes. Vidare vill jag betona, att man då har utsikt att få dit folk, som har en fast vilja och övertygelse att klara sig. Sådana finnas bland befolkningen i trakten. Man torde då också hava rätt fordra, att den åsatta legan under arrendetiden skall betalas. Eftergifter i den vägen anser jag komma att medföra synnerligen ledsamma konsekvenser. En jämförelse med vår egnahemsrörelse torde i detta fall vara lämplig. Med den rätt så ingående erfarenhet, jag har på detta

område, vill jag påstå, att skulle man ha börjat med eftergifter i fråga om räntor och annuiteter för egnahemslänen, skulle det säkerligen även där ha blivit en mycket stor del, som skolkat från betalningen.

Nu vill jag likväl påstå, att en stor del av våra egnahemsbyggare hava haft att dragas med minst lika stora svårigheter som kolonisterna.

I Västerbottens län har under senare tid pågått en mycket livlig egnahemsverksamhet, vilken till allra största delen består av anläggning av nya egna hem. Här finnas icke, såsom fallet är i de sydligare länen, stora egendommar att stycka, utan är egnahemsbyggaren hänvisad att till huvudsaklig del taga sig fram genom brytande och odlande av obruten mark. För byggnadernas uppförande är han i många fall hänvisad att köpa virke, och egnahemslänet skall förräntas från den dag, pengarna lyftas, då däremot kolonisten får virket gratis utsynat på kronoparken samt dessutom erhåller fem frihetsår, innan någon lega behöver erläggas. Trots dessa i många fall sämre villkor för egnahemsbyggaren ha några större svårigheter för utfående av ränta och amortering å egnahemslån icke visat sig.

Annuiteter och räntor för egnahemslån indrivivas genom kronouppbördsmyndigheterna, och vid den ordinarie kronouppbörden bruka som regel 70 å 75 % inflyta. Av de cirka 600,000 kronor, som för år 1926 utdebiterats i räntor och amorteringar för länets egnahemsbyggare, återstod obetalda vid förra årsskiftet endast cirka 12,000 kronor.

Då jag anser en jämförelse med egnahemsrörelsen och kolonisationen vara av intresse, har jag genom egnahemsnämndens sekreterare låtit utarbета en tablå över tvångsförsålda fastigheter, varå egnahemslån beviljats, vilken som bilaga här följer.

Jag är övertygad om att därest de av mig föreslagna åtgärderna vidtagas, nämligen att den summa, varå kolonist har att erlægga lega under upplåtelse-tiden, ävensom den, som skall åsättas som köpeskilling vid förvärv av kolonaten, blir nedsatt till det verkliga värdet, samt att, som jag hoppas, domänstyrelsen skall igångsätta arbete med skogens rationella vård även i lappmarken, man då har rätt fordra, att kolonisterna liksom andra skola fullgöra sina förpliktelser, då de i annat fall böra avhysas från sina kolonat, liksom när egnahemsbyggaren ej fullgör sina skyldigheter hans fastighet blir utmätt och exekutivt försåld. Även om staten gör en direkt förlust genom nedskrivning av värdet å kolonaten, skall säkert vinst likväl komma att uppstå, genom att kolonisterna sedan komma att ordentligt inbetala den kontrakterade legan samt, efter förvärv av kolonaten, därå löpande räntor och amorteringar, i motsats till vad nu är fallet, då såsom det synes både vilja och förmåga saknas att betala någonting alls. Jag vill erinra, att riksdagen redan tidigare gått in för att hjälpa sådana, som skaffat sig egna hem under kristiden, då riksdagen på grund, bl. a. av motion av undertecknad beviljade ett anslag av 700,000 kronor, som på vissa villkor utdelades till sådana egnahemsbyggare, som voro mest betryckta av sviterna efter kristiden.

Något anslag för här ifrågasatta ändamål behöver däremot icke äskas av riksdagen, då alla medel, som anvisats för kolonisationsändamål, äro direkta anslag och icke lånemedel och sålunda redovisats i riksstaten som reservationsanslag.

På grund av vad jag här anfört, får jag vördsamt hemställa,

att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte antingen genom kolonisationsnämnderna i Gävleborgs, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län eller ock på annat sätt verkställa undersökning och värdering av kolonat, som från och med år 1918 upplåtits å kronoparkerna i Norrland och Dalarna, ävensom upprätta förslag till ändring av kontrakten med kolonisterna m. m. i anslutning till vad jag i min motivering framhållit samt att till nästa års riksdag framlägga förslag i ärendet.

Stockholm den 18 januari 1928.

Nils Gabrielsson.

Bilaga.

P. M. angående egnahemslägenheter inom Västerbottens län, vilka försålts å exekutiv auktion under åren 1922—1927.

Tvångsförsäljningar av egnahemslägenheter hava icke förekommit, såvitt känt är, tidigare än år 1922. Under nedannämnda år förekommo följande antal tvångsförsäljningar:

år 1922	1 st.
» 1923	6 »
» 1924	29 »
» 1925	24 »
» 1926	19 »
» 1927	27 »

Summa 106 st.

Vid 1927 års utgång hade egnahemsnämnden beviljat sammanlagt 4,109 st. egnahemslån och vid samma tid voro 3,323 st. egnahemslån utestående. (Skillnaden mellan antalet beviljade lån och antalet utestående lån utgöres av sådana lån, som antingen varit uttagna men återbetalts eller som ännu ej blivit uttagna.) Av de fastigheter, varå egnahemslån *beviljats*, hava sålunda

2,5 % blivit tvångsförsålda, och av fastigheter, varå egnahemslån voro utestående vid 1927 års utgång, hade 3,18 % tvångsförsålts.

Å de fastigheter, som enligt ovanstående tvångsförsålts, hava egnahemslån beviljats under nedanstående år.

	Antal tvångsförsålda fastigheter.	% av under året beviljade lån.
1908	1	5 %
1909	1	5 »
1911	1	2 »
1912	2	2 »
1913	2	1.7 »
1914	1	0.5 »
1915	2	1.3 »
1916	2	1.0 »
1917	5	3.7 »
1918	12	8.9 »
1919	16	8.5 »
1920	25	10.7 »
1921	18	5.2 »
1922	10	2.4 »
1923	5	1.4 »
1924	3	0.7 »
	Summa	106

De tvångsförsålda egnahemslägenheterna hava i de flesta fall (90 %) startats under kristiden (1917—1922). Orsaken till försäljningarna torde i dessa fall bottna i de oerhörda kostnader och därmed följande skuldsättning, som egnahemsbildningen under denna tid åsamkat egnahemslåntagarna.

Av de tvångsförsålda fastigheterna hava 14 st. genom Egnahemsnämndens förmedling kunnat återförväras av föregående ägaren eller någon anhörig (hustru eller barn) till denne.

Umeå den 5 januari 1928.

I tjänsten,
Victor Broman.